

* sensationella avslöjanden om Chopin och George Sand !

* hemliga överläggningar i skuggan av Berlinkonferensen !

* Nytt brev från doktor Sun i Kina !

och mycket annat i den enastående

Fritänkaren !!

alternativ oberoende kulturtidskrift

för bl.a. litteratur, musik och film,

Nr. 33 Våren 1995

Tredje årgångens nummer 6.

Redaktör och producent: Christian Lanciai

Fritänkaren beräknas utkomma med 12 nummer årligen eller mer på budgetbasis i anspråkslös form utan kommersiella annonser.

Innehåll i detta nummer :

Fritänkaren och framtiden	2
Betänkligheter efter Indienresan	3
P.S. till Waldsteinsonaten	3
Chopins kvinnor	4
Filmen om Chopin	7
En gammal klassiker (F. L. Green)	7
John Masters	8
Colin Wilson : <i>The Mind Parasites</i>	10
Gotisk historia, del 25, av John Bede	11
Den eviga frågan - del 3	14
Vårresan (del 1 : Berlin och Budapest)	15
En Kul Turrea, del 6 (<i>bara Italien</i>)	18
Blandad kompottpalt (<i>med bl.a. Laila Roth och doktor Sun</i>)	20
Himalayaturer, del 3 : <i>Rishikesh</i>	21
Fenomenet Milarepa	24
Prästerlig sabotagelystnad (<i>attentat mot Fritänkaren</i>)	25

På beställning kan såväl tidigare nummer som enbart tidigare artiklar och följetongavsnitt erhållas. Utom inom Sverige distribueras tidskriften även till de flesta andra länder i Europa samt några i Asien och Amerika på svenska samt (hittills tre nummer) på engelska.

Tidningen är personlig men får överlåtas.

Nya ursäkter för Hugo : Han är inte fullt så krasslig längre som förra gången men hittar ändå alltjämt på hyss ibland. Den här gången kunde han räkna till sidan 11 i pagineringen, men sedan måste vi hjälpa honom. Om överseende med hans och andras mänskliga brister och fel ombedes läsarna allra hovsammast hafva.

Göteborg den 28 april 1995.

Fritänkaren och framtiden

Denna är betänkelig. Det negativa årsresultatet för 1994 har redovisats; i stället för en uppgång i inkomsterna blev det en nedgång, huvudsakligen beroende av att antalet prenumeranter minskade. Denna minskning var förklarlig genom chockprishöjningen med 100% i augusti 1993, som ej kommer att upprepas. Detta år inleddes med en rad chockerande prenumerationsuppsägningar "för att folk inte har råd" att för en kulturell månadstidning betala 200 kronor i året. Ej heller har vi vågat komma med prenumerationsavgiftspåminnelser då detta är ett säkert sätt att skaffa sig fler uppsägningar. Speciellt damer har konsekvent haft det systemet att betala för ytterligare ett år på villkor att prenumerationen därmed avslutas, som för att gardera sig mot att ge Fritänkaren en framtida chans. Till detta kommer extrabarlasten av gratisprenumeranter, som vi ej lyckats bortrationalisera, då det fortfarande finns sådana som ännu ej betalt den allra första årgångsavgiften på 100 kronor men fortfarande lovar att någon gång göra det.

Till detta kommer den ökande engelska upplagan, "*The Free Thinker*" blir mer och mer intressant utomlands samtidigt som inga inkomster alls kommer därifrån.

Om antalet prenumeranter minskar även i år är risken att tidskriften måste läggas ner efter nummer 40. Vår ambition var att kunna komma ut med nr 100 lagom till millenniumskiftet, men tyvärr måste vi ompröva Fritänkarens vara eller icke vara för varje ny årgång.

Det enda vi kan garantera är att varje ny årgång även kommer att slutföras. En lösning på problemen vore om vi kunde finna en förläggare som kunde hjälpa oss expandera, ty redaktören, hur kunnig han än är, är ingen affärsman, och så länge han är ensam måste även upplagan bli mycket begränsad.

Med varmt tack till alla som ändå ställt upp och hjälpt oss.

P.S. Redaktörens årsinkomst 1994 var 61,588 kronor *efter* skatt. Det bör noteras att tidskrifter är momsbefriade i England men icke i Sverige. Hur redaktören ändå har råd att genomföra vidlyftiga resor utomlands kan förklaras genom två omständigheter. Dels har han lärt sig den svåra konsten att resa billigt, (den senaste Europarundresan på 26 dagar med uppehåll i bl.a. Rumänien, Bulgarien och Turkiet gick på 6700 kr,) och dels lämnade hans framlidne fader, en framstående resenär, i arv till alla sina fyra barn och hustru en ordentlig reskassa för exklusiv användning till resor utomlands, enligt obestriddigt testamente. Dessa medel förtjänades utomlands och skattades för där *innan* han flyttade till Sverige. Ändå har de även skattats för i Sverige fastän detta inte var moraliskt riktigt, då de inte förtjänades i Sverige, och då han inte var bosatt i Sverige då de förtjänades. Genom dessa

resetillgångar utomlands kan dock redaktören sägas vara fattig i Sverige men ändå äga hela världen.

Betänkligheter efter Indienresan

Den svåra sjukdom som drabbade oss efter hemkomsten från Indien har inneburit svåra omprövningar av vår situation. Man ställs plötsligt inför nya överväldigande problem som man trodde att var omöjliga.

Utom det ansträngande arbetet med Fritänkaren har sjukdomen ställt en annan verksamhetssida av livet på kant. Det visade sig att man plötsligt står inför begynnande ålderdomsproblem. Trots en hel månads konvalescens var det helt omöjligt att få fingrarna att löpa igen som vanligt i Chopins "*Fantasie-Improptu*" och i slutsatsen av Waldsteinsonaten. Även Rachmaninovs Ciss-moll-preludium var plötsligt i farozonen, ett stycke som vi städse excellerat i, liksom sista satsen i "Månskenssonaten" och Schumanns "*Aufschwung*". Naturligtvis är det dåraktigt att forcera sig i fingerfärdigheter som helt enkelt inte längre fungerar. Detta får oss att allvarligt överväga att lägga ner hela pianistverksamheten.

Detta är inte något ovanligt problem för en musiker. Mendelssohn tog slut redan vid 38, Chopin var lika gammal när han gav sin sista konsert, och Schumann försökte hellre ta sitt liv vid 43 än stod ut med att behöva trappa ner sin musik och anpassa den efter en tilltagande ålders mer begränsande krav. För Beethoven var livet ett helvete efter 35. Han valde dock att kämpa mot ständigt mer övermäktiga odds så länge han levde, men som praktisk musiker började han ta slut redan vid 33 för att definitivt vara det vid 42.

Vi planerar en Tibetresa till hösten. Efter hemkomsten i oktober gäller det att ta ställning till problemet. Förhoppningsvis är vi då tillräckligt renade i själen av världens heligaste pilgrimsfärd för att kunna fatta rätt beslut i saken.

Att lägga ner pianistverksamheten vore synd ur två synpunkter. Efter att Röda Korsets hus stängdes för mig som pianist för några år sedan har jag aldrig mer haft en otacksam publik, och mina inspelningar har ständigt blivit bättre. Pianismen är fortfarande mitt livs största glädje. Å andra sidan, om vi avvecklar den verksamheten uppstår väldiga litterära utvecklingsmöjligheter, då pianismen alltid tagit mest tid och krafter i anspråk av alla våra aktiviteter.

P. S. till Waldsteinsonaten

Det har med fog frågats hur Fritänkaren har kommit över uppgifterna om Busonis version av Waldsteinsonaten, då denna uppgift inte finns lättillgänglig i Busonis efterlämnade musikteoretiska arbeten. Historien om denna uppgift är en historia för sig.

Min gamle vän i Grasse, Provence, René Drouault, 1903-1993, var i sin ungdom en lovande pianist och hade en kort tid Ferruccio Busoni som tillfällig lärare. Tipset om Waldsteinsonaten fick jag av René Drouault, som fått det från Busonis egen mun. Busoni hade många djärva idéer och förslag om hur redan färdig musik skulle förbättras, och många av dessa ibland riktigt intressanta idéer fick tyvärr inte utrymme i Busonis ganska voluminösa litterära arbeten om musik.

Behörigt påpekande av det otillständiga i att använda brottstycken ur en annan Beethoven-sonat till att retuschera Waldsteinsonaten kan besvaras med, att Busonis formel faktiskt lyfter fram ett underbart stycke musik av Beethoven mer till sin rätt som en extra mellansats i Waldsteinsonaten än vad som ges det i sonat nr 13, där det begravs i briljanta fugaton.

Därmed bör det även framhållas att Busoni var en direkt fortsättare av den kombinerade litterära-musikaliska traditionen som inletts redan med Berlioz, Schumann och Wagner.

I en artikelserie framöver kommer vi i fyra nummer att berätta om de stora romantikerna, främst om Chopin, Mendelssohn och Berlioz, men även Schumann, Liszt och Wagner kommer att gästspela.

Här är den första:

Chopins kvinnor

Dessa utgjorde ett antal. De flesta brukar bara se George Sand, men hon var bara den fatalaste, den sista, den som krossade honom eller den enda som dominerade honom. Alla hans tidigare kvinnliga relationer hade varit enbart konstruktiva så länge de varat.

Den första var kanske den viktigaste. Konstancya Gladowska var Chopins första kärlek, av honom konsekvent benämnd som "idealet", och hon om någon var för honom synonym med Polen. Hans livslånga smärtfyllda och olyckliga kärlek till Polen började med denna vackra, charmfulla och mycket musikaliska dam, som när han lämnade Polen skrev till honom (23 oktober 1830): "Förgät ej, oförgätlige, att vi polacker älska dig. Måhända kan främlingar löna dig bättre, men älska dig kan de aldrig mera än vi." Ingen kvinna i Chopins liv sade någonsin så viktiga ord till honom. Hon blev två år senare gift, hennes äktenskap blev lyckligt, men hon drabbades endast 35 år gammal av blindhet. Icke desto mindre överlevde hon sin man med elva år och dog först 1889. Hon trodde inte att Chopin hade kunnat bli en bättre man och förstörde några dagar före sin död alla Chopins brev från deras ungdom.

Nästan lika viktig för Chopin var grevinnan Delphine Potocka, den enda av Chopins kvinnorelationer som varade hela hans liv. Det är troligt att det aldrig förekom någon erotisk förbindelse dem emellan, men deras vänskap var djup och intim. Hon var gift men tog avstånd från sin man när han samarbetade med ryssarna. Hon kom ensam till Paris och förde där ett vidlyftigt liv med flera älskare, men Chopin förblev alltid hennes bästa vän, och hon svek honom aldrig. Det var i stället han som svek henne. Efter tre år blev han förälskad i Maria Wodzinska. Grevinnan Potocka lämnade då Paris och återvände till sin man i Polen, men hon lämnade honom på nytt och återkom tio år senare till Paris, när brytningen mellan Chopin och George Sand var ett faktum. Hon blev då åter Chopins enda trofasta polska väninna och förblev så till hans död. Flera kompositioner tillägnade han henne, som F-moll-konserten och en av de sista valserna opus 64.

Maria Wodzinska var Chopins enda förlovning. Förhållandet mellan dem var uppriktigt och intensivt, men hennes familj förbjöd och omöjliggjorde att hon blev gift med en musiker. Hennes livs svåra värv blev nödvändigheten att avveckla denna förbindelse utan att Chopin blev lidande. Hon kunde bara göra det genom att

kompromettera sig själv. Hon låtsades bedra honom med den polske diktaren Slowacki, en kuriös dubbelgångare till Chopin, som var född samma år, led av samma sjukdom och dog samma år som Chopin. Båda har i sina verk samma melankolisk-svårmodiga grundton. Chopin tog hennes "falskhet" mycket hårt men blev mer förvånad, när hon 1841 gifte sig med greve Joseph Skarbek, som var son till Chopins gudfar. Hennes äktenskap blev inte lyckligt, efter sju år lyckades hon få det annullerat av påven, och hon gifte då om sig med en annan lika sjuk man som Chopin, en viss Orpizewski. De bodde i Florens, där hon överlevde honom och dog barnlös 1896. Hon förblev som pianist alltid en av de främsta uttolkarna av Chopins musik. Det är hennes och hennes mors brev till honom som han band ett vackert band om och försåg med rubriken "Min sorg".

Mest omdiskuterad av Chopins kvinnor har alltid den sex år äldre George Sand (egentligen Aurore Dudevant) varit. En *femme fatale* i kubik, hade hon redan en lång rad förbrukade älskare bakom sig när hon började satsa på Chopin. Att han föll för henne var förvånansvärt, då han om någon borde ha stötts av hennes simpelhet. Hennes far var oäkta son till en tjänsteflicka, och hennes mor hade varit marketenterska. Innan hon födde George Sand hade hon haft tre oäkta barn med lika många män. Den berömda Aurore Dudevant blev det fjärde barnet med den fjärde mannen.

Även Aurores enda äkta man, baron Dudevant, var född utom äktenskapet. Han skämde bort henne, men hon fann honom tråkig i längden och förstörde äktenskapet. Genom en skicklig advokat lyckades hon få rätten till båda deras barn och även familjegodset Nohant. Om av något borde Chopin ha tagit varning av hennes stormiga kärleksaffär med poeten Alfred de Musset, som lämnade henne hatisk mot henne för resten av livet. Men hon lade ut sina krokar så skickligt att Chopin med sin godtrogenhet inte kunde annat än falla.

Hans första reaktion inför henne var obehag och skrämsel. Han fann henne osympatisk och gjorde motstånd så länge han kunde. Men efter den uppslagna förlovningen med Maria Wodzinska 1838 var han i upplösningstillstånd, och George Sand hade tagit reda på allt om deras förlovnings historia, så hon visste hur hon skulle beta kroken.

Före deras resa till Mallorca hade Chopin aldrig givits diagnosen lungtuberkulos. Han hade alltid varit klen till hälsan, han vägde bara 48 kilo, han hade en gång hostat blod, men läkar diagnosen för Chopin före Mallorcaresan var "kronisk luftrörskatarr". Chopin visste själv hur fatala en långresas strapatser kunde vara för honom, men George Sand lyckades ändå med sitt livs största "kupp". Med tanke på Chopins svaga fysik var en vinter på Mallorca det ungefär mest ohälsosamma han kunde ha utsatts för.

Senare erkände George Sand själv att resan till Mallorca blev en katastrof. Före Mallorca brukade hon kalla Chopin för "*mon petit*", ("mitt barn",) men efter Mallorca heter det allt oftare "*mon cadavre*" ("mitt kadaver"). På Mallorca kunde Chopin inte ens arbeta, då det piano de hade beställt dit inte anlände förrän mot slutet av deras vistelse. All sentimental romantikschmalz som senare konstruerats på denna fatala Mallorcaresa är kanske den värsta smörja som någonsin fabulerats i musikhistorien. Det dåliga vädret och råa klimatet tog nästan livet av Chopin, preludierna opus 28 hade komponerats redan tidigare, och "Regndroppspreludiet" beskrev aldrig några regndroppar. Hans preludier kan bara tillskrivas Mallorcaresan den betydelsen att de slutbearbetades på Mallorca. Ur alla andra aspekter blev Mallorcaresan Chopins livs värsta katastrof, hur mycket George Sand än förskönade den, hur mycket hon än

hävdade att den gjort Chopin gott, hur mycket friskare Chopin än blivit genom den enligt henne, och så vidare. Den enkla sanningen är, att genom Mallorcaresan lyckades George Sand göra Chopin sjukligt beroende av henne.

Beroendet varade i åtta år, under vilka Chopin definitivt utvecklade sin lungtuberkulos, och under vilka deras förhållande oavbrutet försämrades, mest beroende av George Sands barns intriger och sonens obegränsade bortskämdhet. Under dessa år blev också George Sand oavbrutet allt tröttare på "sitt kadaver", framför allt genom att deras förhållande var så konsekvent platoniskt, vilket passade Chopin men inte George Sand. När brytningen slutligen kom var den helt naturlig, och det är mycket förvånansvärt att den kom så sent. Efter brytningen anklagade George Sand "sitt kadaver" för att ha förstört hennes liv genom att ha stulit hennes åtta bästa år, för otacksamhet då hon givit honom allt och han inte givit henne någonting, för att ha vänt hennes dotter emot henne, för att ha martyriserat henne, och annat sådant, medan Chopin aldrig anklagade henne för någonting. Om George Sand var en martyr för Chopin, så var martyrskapet otvivelaktigt ömsesidigt. "Hennes samvete kommer inte att anklaga henne för något av det som hennes vänner förebrår henne," var ungefär hans enda sakliga men inkännande kommentar. Franz Liszt hade följande att säga om George Sand: "George Sand fångar sin fjäril och tämjer den i buren med nektar och honung, sedan sprättar hon upp den levande, stoppar upp den och lägger den till sin samling av romanhjältar för att göra egoistiskt bruk av den i sina billiga romaner."

Det har ofta hävdats att åren med George Sand var hans lyckligaste. Detta kan bestridas. Hans lyckligaste period tog snarare slut i och med uppslagningen av förlovningen med Maria Wodzinska, varefter det brydsamma kapitlet George Sand på gott och ont tar vid. Efter brytningen med George Sand 1846 är dock Chopin en färdig och bruten man. Han är, som alla hennes tidigare män, konsumerad. Hans återstående kompositioner är mycket få till antalet, och så svag och sjuk som han är är det anmärkningsvärt att han ändå fortsätter att ge konserter och till och med beger sig på en ny längre resa till England. Hans sista konsert är inte den i Paris med cellisten Auguste Franchomme den 16 februari 1848, utan efter det spelar han ännu sex gånger offentligt i England och Skottland, sista gången den 16 november. Av dessa konserter märktes en sviktande hälsa bara i den allra sista.

Hans sista nya dam är skotskan Jane Stirling, som också var sex år äldre än han. Hon hade gärna gjort allt för honom, men han avvisade alla tankar på giftermål fastän hon var både rik och vacker. Hans huvudargument emot det var att han kunde dö när som helst. "Det kan gå an att lida nöd ensam, men om man är två blir det den största olycka."

Därmed är även vi färdiga med hans damer. Hans hjärta tillhörde alltid endast en, och det var Polen. I sin sista vilja förkunnade han angeläget att han önskade att hans hjärta skulle begravas i Polen. Hans önskan villfors, och det vilar i den Heliga Korskyrkans mittskepps första pelare i Warszawa, där det murades in femtio år efter hans död med en minnestavla som utmärker stället. Men om något hjärta fortfarande klappar för Polen så är det Chopins genom all den oförlikneliga musik (234 kompositioner) som han lät sitt hjärteblod transformeras genom och som troligen alltid kommer att fortsätta spelas.

Filmen om Chopin.

Den heter "A Song to Remember" och gjordes i Amerika 1945. Naturligtvis är den fullkomligt undermålig i sin flamboyanta amerikanisering, sin förvridning av historiska fakta och sin tendentiösa banalisering. Emellertid är den ändå inte utan förtjänster.

Den största av dessa är det berömliga musikurvalet. Genom hela filmen spelas det bara musik av Chopin i olika arrangemang, förkortningar och helt felaktig ordning; men resultatet är ändå att Chopins musik ges en berättigad och fullständig dominans.

Även skådespelarinsatserna är berömliga, fastän både Liszt och Chopin bär på tok för kort hår. Man har emellertid sökt efter rätta utseenden och kommit ganska nära. Liszt, Chopin, Balzac, George Sand - alla var till sin fördel, men den bästa karaktäriseringen gavs ändå George Sand av Merle Oberon, en brittisk veteran med delvis indiskt påbrå. Hon gav rollen en strängt övertygande kraft genom sin kombination av kallhamrad bitterhet och hänsynslös passion. Merle Oberon hade läst på sin roll noga och lyckats göra den full rättvisa.

Historieförfalskningen var filmens mest störande element, men även denna var inte helt utan sina förtjänster. Chopins lärare, en uppdyktad roll, ges den inkarnerade betydelsen av Chopins engagemang för Polen : läraren blir Chopins polska samvete. I verkligheten slutade Chopin ge konserter redan innan han träffade George Sand, medan filmen låter honom konserter ihjäl sig efter brytningen med författarinnan. Filmens diktade tolkning av Chopins öde är dock inte helt sanningsvidrig. Det är sannolikt att Chopins passionerade känslöengagemang i musiken och för Polen hjälpte till att förkorta hans liv i högre grad än vad George Sands utnyttjande av hans ryktbarhet för att höja sin egen ryktbarhets glans gjorde det.

En betydligt mer sanningsenlig film och med mer övertygande skådespelare med rätt polsk och ungersk brytning (med Hugh Grant som Chopin) har nyligen gjorts i England med Emma Thompson som vimsig baronessa. Även denna film visade dock att den tacksammaste rollen i sammanhanget för en skådespelerska var George Sands.

I nästa nummer : "Schatteringar till musikens Rafael" (om Mendelssohn).

En gammal klassiker

I Athen visade Freddy en video för mig av Oscarsgalan med Jack Nicholson, Sigourney Weaver, Arnold Schwarzenegger och andra presenterande årets vinnare av den fula Oscar-statyetten med filmer som "Forrest Gump", "The Lion King", "Speed" och andra hyperamerikanska filmer, medan Kieslowski och en film som Branaghs "Frankenstein" liksom alla årets framstående franska filmer blev utan pris. *How boring!* När man just sett en fin gammal engelsk film som "Odd Man Out" - vad tusan hände med den exempellösa filmkonst som människan behärskade på 40-talet?

Det är som alltid intressant att jämföra filmen med originalet. Boken är kärvare och mera realistisk. Filmen har lagt till en del detaljer till handlingen och humaniserat aktörerna, så att de i Carol Reeds film framstår som mera mänskliga och sympatiska, men filmen har också missat några viktiga höjdpunkter i boken.

Denna är skriven av F. L. Green, som för övrigt är okänd. Handlingen äger rum i Belfast i icke fastställd tid, men det kunde ha varit 1916 lika väl som 1986. "Organisationen" i boken preciseras aldrig, och detta adderar till bokens universella värde, giltighet och problematik i alla tider. Intressant är dock att boken skrevs 1945 under vårvintern innan ännu det andra världskriget var över.

"Organisationen" är en idealistisk sådan som konfronterar staten med att genomföra bankrån för att finansiera sina intressen. Ledaren för denna organisation är en viss Johnny, och vid ett väpnat rån uppstår det komplikationer. En modig kassör kommer ut efter de flyende rånarna, lyckas stoppa Johnny och hota denne med revolver, och handgemäng uppstår i vilket kassören blir skjuten och Johnny sårad i armen. De andra drar in honom i flyktbilen som sätter av i rivstart, men Johnny lyckas inte helt komma in i bilen, och efter några kvarter ramlar han av. De andra i gänget åker fast den ena efter den andra, några blir skjutna, och i filmen undkommer ingen, medan i boken en klarar sig som kan leda "organisationen" vidare, medan Johnny lämnas sårad och ensam i en fientlig stad genom vilken han vacklande företar en oförliknelig Via Dolorosa under sin enda natt kvar att leva.

Boken är uppdelad i två delar, varav den första bara handlar om Johnnys vänner och deras öden, medan den andra först genomför Johnnys långa korsväg under ett ständigt tilltagande pathos och mänskliga dramatiska incidenter. Filmen berättar allting kronologiskt och växlar mellan medlemmarnas öden och Johnnys vandring. Bokens form är mera verkningsfull.

Under andra delens senare del svävar författaren ut i en bihandling om konstnären som försöker måla den döende Johnnys själ. Filmen har tagit vara på denna utsvävning och förhöjt den men tyvärr gått miste om det viktigaste: Johnnys protest mot att tvingas gå med på att blotta sin själ och få den avslöjad. Detta är filmens största miss.

Ändå är filmen en av de vackraste som någonsin gjorts. Jämte "Den tredje mannen" är detta Carol Reeds främsta mästerverk, och hans i Oscars och utmärkelser dränkta film "*Oliver!*" tjugo år senare kan inte jämföras med de båda svart-vita klassikerna. Robert Krasker stod för fotot (liksom i många av de främsta engelska efterkrigsfilmerna) medan James Mason spelade huvudrollen, hans mest lysande och oförglömliga roll. I den mån filmen kompletterade boken med extra detaljer och surrealistiska scener lyckades den utomordentligt väl, men i den mån den strök vissa av bokens förtjänster kom den till korta. Sensmoral: en film, hur utomordentligt väl den än görs, kan ändå aldrig leva upp till tankenivån hos sin litterära upprinnelse.

John Masters

På sätt och vis kompletterar M.M.Kaye och John Masters på ett underbart sätt varandra. Mrs Kaye har den poetiska ådran, den underbara fabuleringskonsten, många färger på sin palett och ett tillfredsställande språk medan John Masters har den maskulina kraften, den konsekventa realismen, den djupa människo-kännedomen och den intima kunskapen och förståelsen för Indien och dess folk. Man saknar hos John Masters Mrs Kayes underbara romantik och generösa språk och fantasi medan man hos henne saknar Masters kärva realism och knivskarpa psykologi.

Egentligen lyckades aldrig John Masters överträffa sina första två romaner. När han inledde sin serie romaner om Indien var hans föresats att producera mer än 30

romaner om det Indien som han och hans släkt lärt känna så ingående under deras vistelse och verksamhet i landet sedan 1600-talet. Dessa indiska romaner blev inte ens tio till antalet, och de började ebba ut redan efter den sjätte. Redan den tredje betecknar ett steg nedåt från den intensiva dramatiken i de båda första, som han sedermera aldrig mer kunde leva upp till.

De båda första är desto mer ovärderliga och omöjliga att överskatta. Inte ens Kipling kunde åstadkomma så djupt indiska romaner om det brittiska Indien. Den första, "*Night-Runners of Bengal*", på svenska "Uppror i Bengalen", behandlar det sepoy-uppror 1857 som Mrs Kaye kompletterade med smekande romantik i sin "*The Shadow of the Moon*" sju år senare. John Masters debutroman är en rafflande och suggestiv mardrömsthiller ohyggligt skickligt och dramatiskt skriven, och dess spänning accelereras nästan oavbrutet. Den andra romanen "*The Deceivers*" behandlar "*thuggee*"-sekten trettio år tidigare, som sedan flera århundraden hade sysslat med godtyckliga människooffer bara för att behaga dödsgudinnan Kali. Denna sekt och dess förehavanden kom engelsmännen inte på förrän under 1830-talet, och det var svårt att komma åt den, men de lyckades. I John Masters roman är huvudpersonen en typisk Masters-hjälte, som i själen är kluven mellan det brittiska och det indiska, han förstår båda mentaliteterna utan att de kan förstå varandra, och för att komma åt *thuggee*-sekten blir han själv en av dem och deltar till och med i rituella människooffer, bara för att senare kunna avslöja hela sekten.

Denna är på sätt och vis John Masters mest kontroversiella och intressanta roman genom sin mästertliga dualistiska psykologi och dess intrikata dilemma av överbegåvad och tragiskt ensam mänsklig kluvenhet, och ingen mindre än C.P.Snow höjde den till skyarna. John Masters skulle aldrig komma att skriva något liknande.

Den indiska romanserien fortsatte med fyra böcker till, av vilka den bästa är "Fjärran, fjärran höga berg", "*Far, Far, the Mountain Peak*", om bergsbestigning, första världskriget och det heliga berget Kailash, och sedan börjar han plötsligt skriva om annat. Han återkommer då och då till indiska temata, men i exempelvis den etnografiskt mycket intressanta "*The Venus of Konpara*" har han helt avlägsnat sig från sin romanfamilj Savage, hans egen, temat i alla tidigare Indienromaner, för att i stället belysa engelsk mentalitet kritiskt och utforska de djupaste indiska folksjälsfenomenen genom urtidsfolket gonderna, som i förhistorisk tid underkuvades av arier från norr.

Redan i "*Fandango Rock*" har han lämnat Indien därhän, och ännu längre bort kommer han när han flyttar till Amerika (Wyoming) och skriver amerikanska romaner som "*Trial at Monomoy*" om en orkan vid ostkusten och en mans samvetsdilemma: han kan rädda ett samhälle från att förgås men tvekar då han ifrågasätter att mänskligheten är värd att räddas.

Det har anmärkts mot John Masters romaner att de är alltför lättsamt skrivna och därför genomgående ytliga. Denna anmärkning må vara berättigad i viss mån, men hans romaner innehåller alltid någonting av tidlöst intresse. Han når aldrig senare upp till den dynamiska expressionismen i de två första romanerna, men ingen av hans senare böcker (ett trettiotal) är inte läsvärd.

Den korthuggna, sakliga och nyanslösa realism som kan förefalla ytlig har även den sin förklaring. John Masters var soldat till yrket, och nästan alla hans böcker behandlar det brydsamma ämnet nödvändigheten att döda. Ett sådant ämne kan inte romantiseras eller utbroderas, utan det kräver kärvhet och korthet. I de böcker där han mest går in på detta når han kanske sitt största mästernskap. Det gäller främst den helt självbiografiska "*The Road Past Mandalay*", där han beskriver sina krigsår som

överste främst i Burma, den mest omänskliga av alla det andra världskrigets krigsskådeplatser, där fler män dog av tropiska sjukdomar än av själva kriget. Man får möta alla de färgstarka män som John Masters direkt hade att göra med här, främst den legendariske generalen Orde Wingate; men även karaktärer som general Stilwell, Churchill och Mountbatten förekommer i annorlunda och intressanta belysningar. Även "Merrills marodörer", som utkämpade Burmas mest helvetiska krig för att inta Myitkyina och lyckades inta det bara för att sedan nödgas uppge det i brist på förstärkningar, förekommer i beundrande men tragisk belysning, liksom många andra. Här i mitten av det kanske mest infernaliska krig som människan någonsin utkämpat, mera mot sjukdomar, vedervärdiga väderförhållanden och omöjliga odds än mot mänskliga fiender, i centrum av andra världskrigets svåraste manfall, kommer John Masters mest till sin rätt, och hans skildring av helvetet är fullständigt neutral och dokumentär med en genomträngande men helt saklig och nästan fulländad mänsklig psykologi. Det är hans mest förfärliga bok men även den mest levande och avgjort den bästa.

Må han hinna skriva många fler böcker ännu.

Colin Wilson : The Mind Parasites

Detta är en udda och modern engelsk författare som alltid är intressant, och ända sedan sin debutbok "*The Outsider*" 1956 har han hållit en stark ställning som en av Englands mest omdiskuterade och nyskapande författare.

"*The Mind Parasites*" från 1967 är ett försök att åstadkomma en ovanligt intelligent och sofistikerad science fiction - den kommer i sina metafysiska funderingar ganska nära Stanislav Lems "*Solaris*", som blev Tarkovskijs kanske mest intressanta film. I princip är den ingenting annat än en variation på det eviga temat "Sankt Antonius frestelse", och "sinnesparasiternas" verksamhet är ganska skrattretande och verklighetsfrämmande, ända tills författaren verkligen lyckas göra deras existens trovärdig genom skickligt konstruerade och realistiskt övertygande fenomen. Bokens intressantaste del är emellertid det första kapitlet, en omfattande arkeologisk självmordsutredning, och tyvärr faller författaren senare i psykokinesins hopplösa fälla, effekten av vilket inte blir bättre av att psykokinesin urartar från lyftandet av föremål utan muskelkraft till det lyckade försöket att få månen att rotera i nord-sydlig riktning. Alla de sentimentalister som i boken opponerar sig mot att månen förkastas och avlägsnas från jorden i riktning solen måste tyvärr få medhåll från alla realister.

Ändå är romanen ett utomordentligt bestickande tankeexperiment. Den bygger på det faktiska problemet att människan fram till ungefär år 1800 förblev naturlig och harmonisk medan hon efter 1800 börjar utveckla morbida tendenser genom sinnessjukdom, perversitet och självmord, ex. markis de Sade, Robert Schumann, Nietzsche och andra. Denna sjukliga utveckling attribuerar romanen inte till industrialismens genombrott med sedan dess ständigt tilltagande global miljöförstöring eller till den teologiska livsåskådningens avskaffande utan till ett andligt virus som verkar som en cancersjukdom på det mänskliga sinnet. Detta virus definieras aldrig och blir aldrig konkret men rubriceras som "*the Mind Parasites*" och gives skulden för alla tidigare civilisationers undergång, av vilka den äldsta skulle ha varit den i Peru för mer än 100,000 år sedan.

Det är de arkeologiska spekulationerna och vidareutvecklandet av tankar från H.G.Wells och Henry Lovecrafts värld (jämte Gurdjeffs och Aldous Huxleys) som gör boken utomordentligt intressant som tankeexperiment och teori, samt som en science fiction-parafraas på det förvisso aldrig slutbehandlade ämnet "Sankt Antonius frestelse", mest känt genom Hieronymus Boschs förskräckliga tavlor. Den morbidity som Colin Wilson försöker bena ut och som skall ha börjat omkring år 1800 fanns tydligen även tidigare exempelvis hos Hieronymus Bosch på 1500-talet, de storhetsvansinniga romerska kejsarna, vissa uppfinnare av vissa delar av den grekiska mytologin, de egyptiska prästernas egendomliga förkärlek för mumier, för att inte tala om de eviga upprätthållarna av den uråldriga kulten för dödsgudinnan Kali i Indien med människooffer och andra tidernas värsta förrycktheter. Människans vansinne är tyvärr lika gammalt som människan själv.

Gotisk historia, del 25, (av John Bede).

Men Ilmars hustru dog. En dräng hos Ilmar kränkte henne och flydde sedan, och så hårt kränkte han henne att hon dog därav - han var för grov för henne. Så dog Ilmars unga fagra älskade lyckliga hustru. Hon hade just börjat trivas hos sin vänlige och hårt arbetande make.

Så gränslöst sörjde Ilmar sin hustru att han försökte göra en avbild av henne i guld, men denna skulptur, hur vacker den än var, kunde inte ge honom den minsta tröst.

Då satte han sig i sin pulka och for på nytt upp till trollgumman Lovisas gård för att skaffa sig en ny hustru.

"Vad har hänt med den förra?" sporde Lovisa.

"Hon dog."

"Ack, jag arma moder! Aldrig skulle jag ha släppt henne ifrån mig! Och aldrig skall du finna en ny hustru bland mina döttrar!"

Men Ilmar var nu trött på att käftas med den gamla hysteriska skatan, som alltid bara sade nej. Han bröt sig in i stugan och tog en av flickorna med våld. Sedan bar det av hemåt igen.

Men hans nya flicka, som var mera ovillig än alla de tidigare, gav honom enbart bekymmer. Då blev han så led vid henne att han förvandlade henne till en havstrut, som han jagade ut ur sin stuga. Och den arma truten flaxade skriande ängsligt ut mot havet, sörjande och klagande över sitt bittra ofrivilliga öde.

Och även Ilmar blev dystrare till sinnes än någonsin. Då sade Oden till honom:

"Eftersom Lovisas döttrar endast blivit dig till sorg och bekymmer, kom, låt oss fara dit och hämta tillbaka din underbara grottekvarn!"

Och det var Ilmar med på. Och de for. De gick ombord på sitt största skepp tillsammans med många duktiga hjälpkarlar för att ta havsvägen till polstjärnans land. På vägen träffade de på den unge friske Lennart, som blev med i deras gäng. Och de for till det gamla missfostret Lovisas avlägsna ensliga gård.

De kom fram och bad häxan att få tillbaka grottekvarnen. Det ville hon naturligtvis inte. Hon skrattade ut dem. Därför fick de ta den med våld. Och käringen skrek efter dem: "Ve er! Den kvarnen kommer aldrig att kunna arbeta utom här hos oss! Ni vet inte vad ni tar er till! Förbannelse över er och över alla som rör kvarnen!" Men de tog den lika fullt och lastade den ombord på sitt fartyg och avreste.

Nu var måttet rågat för den gamla kvinnan. Hon sejdade fram alla oväder över havssegelarna. Först fick hon en dimma att sänka sig över hela havet, sedan lät hon alla stormar blåsa fram. Men Oden var en större trollkarl än Lovisa och seglade ej vilse och gick ej i kvav trots dimman och stormarna. Ilmar var rädd men icke Oden, som hela tiden stod och arbetade tungt vid styråran. Och den händige Lennart skodde hela skutans för med mycket effektiva skvättbord.

Men Lovisa förvandlade sig nu till ett vidrigt monster. Hon gjorde sig nu äntligen till sitt eget rätta jag och visade tydligt sina rätta färger. En stor vidrig svart slemmig drake gjorde hon sig till, och på sin rygg samlade hon alla sina blodiga grymma mördarbetjänter. Hon var större än hela skogen.

"Ha-ha!" kraxade hon. "Nu ska vi dränka Oden och hans hjältar och sänka den underbara grottekvarnen i havets djup för evigt!"

Och hon lyfte från jorden och flög över havet med fladdermusvingar som förmörkade hela horisonten och anföll mycket plötsligt och med häftighet den gamle vid rodret och alla hans män, just som de börjat skymta sin hemkust.

Hennes klor är som liar, hennes ögon är som kittlar fulla med blod, hennes mun är som helvetets käftar, och vingarna skymmer bort solen och förmörkar all himmelen.

När han såg henne komma i drakhamn tänkte Oden: "Nu är hon vred," och beslöt att försöka stifta fred med henne. Han ropade till henne :

"Låt oss dela kvarnen och dess underbara produkter jämnt mellan oss!"

Men häxan svarade: "Aldrig! Antingen skall jag ha allt eller också skall ingen ha någonting!"

Och hon gick till angrepp och skrek till sina hundra härmän: "Dränk dem! Sänk dem! Förstör kvarnen så att ingen får någon glädje av den! Mörda de elaka männen!"

Men Oden var en större trollkarl än Lovisa. Med digra sejdeord drog han fram sitt tunga svärd och högg strax av klorna och fötterna på gumman. När hon famlade och inte kunde få fotfäste mer på skeppet högg Oden även av hennes ena svarta vinge. Ett djävare och kraftigare svärdshugg har aldrig presterats. Då dråsade hon i vattnet, och plasket blev stort. Men med sin friska vinge drog hon i en sista förtvivlad kraftansträngning med sig hela kvarnen över bord. Så gick den underbara grottekvarnen förlorad, den finaste skapelse som världen sett, den mest undergörande maskin, den mest strålande uppfinning som någonsin glatt en människoande. Ty det var den enda maskinen i världens historia som inte behövde bränsle, kraft eller energi, som gick helt av sig själv och aldrig kunde stanna, och som hela tiden producerade utan att fordra någon sorts tillförsel. Det var världens första och enda *perpetuum mobile* som nu sjönk i havets djup. Ilmar hade gjort den av kärlek till en flicka, och nu hade han ej mer någon flicka att älska.

Lovisas alla män drunknade, men själv förvandlade hon sig till en svärta och flög och simmade tillbaka hem till sin fattiga sorgegård, där hon nu nästan inte hade någon enda jungfrulig dotter kvar att skydda mot den onda manliga omvärlden.

Och Oden och hans män återvände hem utan kvarnen och utan kraft till att göra någon ny likadan kvarn. Hemligheten med dess konstruktion gick förlorad med kvarnen.

Och den elaka häxan sejdade och skapade och spred mässling och spetälska, gikt och smittkoppor, feber och kräfte, missväxt och frost, tjäle och slagregn, hagel och kulblixtar, röta och pest, krig och blodshämnd, ålderdomskrämpor och förbistring bland människor, svält och smuts och ohyra över hela världen, loppor och kackerlackor, råttor och giftiga stinkpaddor, hajar och brännmaneter, som hämnd för

sina döttrar och stölden av grottekvarnen. Och djävulsälgarna manade hon fram att ödelägga alla byar och gårdar och bygder, att löpa vilt fram över hela landet. Fattiga torftiga kåtor och torp, där mödrar levde och slet ont och ammade sina nyfödda barn, sparkade älgarna omkull och trampade sönder som spånor.

Men det hände sig vid den tiden att en ung jungfru, som alltid varit mån om sin dygd och som aldrig haft något umgänge med män, blev havande och födde ett barn. Jungfruns namn var Maria. Alla som kände henne kunde inte förstå hur hon kunde ha fått detta barn, och alla som inte kände henne körde iväg henne och försköt henne i tron att hon var en otuktig sköka.

När Oden fick höra om händelsen sade han: "Det är klart att hon är en sköka. Kvinnor kan inte få barn av sig själva. Eftersom hon inte har någon man är hon en sköka. Må hon och barnet gå under i denna onda värld genom de brott som barnet har avlats i."

Men faktum är att denna kvinna verkligen fått barnet helt av sig själv utan någon mans befruktning. Och pilten växte upp och kunde prata redan innan han fyllt ett år. Och vad pysen sade fick alla att tappa andan.

"Oden är en trollkarl. Hur många unga kvinnors liv har han inte på sitt samvete? Vem skaffade Ilmar hans hustrur om inte Oden? Vem berövade den goda kvinnan Lovisa alla hennes döttrar om inte Oden? Kvinnan är oundgänglig i världen, ty endast kvinnan kan föda och fostra barn och hålla människosläktet levande. Ned med den fula onda och otäcka gubben Oden!"

Och gossens tal kom till allas kännedom. Oden visste att pojken hade fel men orkade inte försvara sig. Han gick från sin gård ut i vildmarken och ner mot havet och sade:

"Mitt enda brott är att jag älskat Gud mera än kvinnan."

Och han rustade sitt fartyg, gick ombord på sitt skepp, tog sin älsklingsharpa med sig, som var världens genom tiderna allra finaste instrument, och kastade loss, ännu en gång flyende från sina upprorsmän, den mot honom själv upproriska ande som i andra personers skepnader alltid tycktes förfölja honom. Och han kom aldrig mer tillbaka till det landet, som han själv skapat och odlat upp och gjort bördigt och rikt, det ödsliga avlägsna land som någon långt senare gav namnet Kalevala. Men just de kuster och ängder som Oden enligt dessa sagor bebott och uppodlat kallades redan långt tidigare för Österbotten.

Men är dessa sagor om Oden i österled sanna? Mycket tyder på att de inte är det, ty Oden var en enögd man, och i alla sagor om hans verksamhet i öster nämns aldrig en gång hans enögdhet, vilket alltid var hans mest iögonfallande igenkänningsmärke.

Andra sagor och legender om honom påstår att han nog dog för knivhugget av en av hans bröders överlevande sympatisörer, men att han aldrig fick frid och ro i graven. Ända till tusen år efter Kristi födelse skall han enligt dessa myter ha strövat omkring på jorden, mest i form av en enögd gammal tiggare men även i andra mångahanda former. Han skall ha ridit omkring på en fantastisk häst med åtta fötter som skall ha hetat Slejpnir, ständigt åtföljd av de två trogna korpar, som under hans flykt undan sina bröder försett honom med mat vintertid, och som han givit namnen Hugg-in och Mun-in åt. Men de som berättat sådana fantastiska historier om honom och om hans bravader och märkliga ingripanden i mänskligt liv såsom den evigt vandrande rastlöse fredlöse vålnaden, har även gjort honom till avgud och dyrkat honom och till och med offrat blodsoffer åt honom. Därför bör sådana historier inte läggas den ringaste vikt vid, och man bör heller inte sätta någon tilltro till dem.

Troligast är att Oden dog av de hugg hans mördare gav honom och att därmed hans saga är all. Allt övrigt är legender.

Och därmed avslutas Odens saga.

(I nästa nummer i samband med den förste Karls förskräckliga historia skall vi en aning diskutera varifrån John Bede fått sitt Kalevala om inte från Finland.)

Den eviga frågan - fortsättning (3)

Två namn har dykt upp, som man har klagat på att vi har utelämnat från den medeltida litteraturens "måsten": Beda Venerabilis och Snorre Sturlason. Naturligtvis är klagomålen berättigade. Bedas krönika om England fram till 700-talet innehåller underbara anekdoter och rafflande fenomen, som är intressanta att läsa om för alltid även utanför England; och med tanke på vilka proportioner och vilken vikt Englands litteratur senare uppnådde framstår Beda som en synnerligen viktig portalfigur, då han var den förste som försökte börja skriva på engelska.

Om vi tar med Snorre Sturlasons Heimskringla och kungsasagor, så måste vi även ta med Egil Skallagrimson, den enda humoristen i isländsk litteratur. En naturlig nordisk svaghet för Snorre, urtypen för en stor nordisk hövding som bringas på fall genom andras avund och missunnsamhet, leder lätt till partisk överbeundran, vilket undertecknad även tidigare gjort sig skyldig till, men jag medger att det att utelämna honom helt är stört omöjligt.

Man kan i det sammanhanget också plocka in de underbara gamla spanska sångerna om "El Cid" och Mäster Eckharts alltid lika intressanta och som Kölnerdomen mäktiga tankevärld.

Vi nådde senast fram till François Rabelais och den oemotståndliga renässansens nästan brutala genombrott med hur censurerade friheter som helst. Problemet med renässanslitteraturen är att de klassiska "måstena" därmed plötsligt blir legio. Några är dock självklarheter. De främsta tre är väl Michel de Montaigne, Miguel de Cervantes och Shakespeare. Alla tre har ojämnheter, varför det är säkrast att ta med deras samtliga verk, så att man i alla fall inte missar någonting. I synnerhet "Don Quixote" är mycket ojämn och egentligen övervärderad, men utan den kan man inte vara.

Så har vi en uppsjö av filosofer som Francis Bacon, Spinoza, Hobbes, Descartes, Pascal och andra, som samtliga producerat oöverskådligt digra tegelstenar i oändligt antal. Mitt råd är: lämna alla hemma. Utspekulerad sofistikerad filosofi blir på en öde ö bara alltför mycket sömnmedel.

Den franska 1600-talslitteraturen bjuder dock på många omistliga pärlor, såsom Jean de la Bruyères synnerligen begåvade betraktelser av sin samtid, Racines alla dramatiska verk och några av Corneille, la Rochefoucaulds maximer, ett urval Molière med främst "Don Juan" och "Misanthropen", la Fontaines betagande fabler och så många pjäser av Marivaux som möjligt, då de är svåra att komma över. Om vi fortsätter i Frankrike snubblar vi även över Voltaires och Rousseaus oändliga luntor. Ta med så mycket Voltaire som möjligt och så litet Rousseau som möjligt. Även Choderlos de Laclos' "Farliga förbindelser" är outhärlig i synnerhet på en öde ö.

Till renässansdramatikerna hör även spanjorerna Calderón och Lope de Vega, men den senare är för fattig och tjatig medan Calderón står sig bättre. Hans "Livet är en dröm" är absolut ett måste, men ta gärna med mer av honom.

Om vi sedan försiktigt nalkas Tyskland har vi Grimmelshausens underbara praktverk "Simplicissimus", jämte Münchhausen och Wilhelm Busch kanske Tysklands enda prov på humor. Även tyska barockfilosofer som Leibniz och Kant kan vi vara utan, men med upplysningstiden börjar det hända saker i Tyskland. En litterär och filosofisk vänskap som den mellan Moses Mendelssohn och Lessing är nästan en mer strålande blomma för alla tider än den mellan Goethe och Schiller, och resultatet av den vänskapen blev framför allt det oöverträffade toleransskådespelet "Nathan den vise" av Lessing, som tydligen utgjorde en lucka i nazisternas senare utbildning. Den får helst aldrig mer bli en lucka i någons.

Goethe och Schiller i all ära, men de skrev även mycket trams, i synnerhet Goethe. Schillers hela dramatik kan man lugnt ta med sig och ge en hedersplats liksom hans dikter, och få dikter är mera lysande än Goethes samtliga. "Faust" och "Werther" bör man naturligtvis även ta med sig jämte Goethes andra pjäser, "Valfrändskap", den episka dikten "Hermann och Dorothea" och kanske "Dikt och sanning", fastän den dikten och sanningen knappast kan åtskiljas då de bara handlar om honom själv.

Därmed är vi framme vid romantiken, och dess stormiga ocean av överväldigande känslomheter vågar vi ännu inte ge oss ut på, då en klok seglats alltid så länge som möjligt inväntar bättre väder. Men några förelöpare kan vi ännu ta upp.

På ömse sidor om Shakespeare står Marlowe och Ben Jonson. Marlowe hann inte skriva så mycket, men allt är gångbart stoff på gott språk, så ta med hela hans produktion. Ben Jonson däremot var en träbock och pedant, som skrev mera och tråkigare, så spara honom. Ta bara med "Volpone", ty bättre än så blev han aldrig.

Samuel Pepys beskrivningar av Londons brand 1666 är ett spännande inslag som bjuder på rafflande läsning, så ta åtminstone med den delen av hans gränslösa dagbok. John Dryden är läsvärd för sitt goda språk men tämligen harmlös för övrigt: man saknar Shakespeares vassare men friare tunga. Intressantare är då Daniel Defoe (alla hans verk och inte bara den mest outhärliga av alla för "öde ö"-vistelser - "Robinson Crusoe",) och Jonathan Swift (dito) som saklig prosaist (den förra) och oemotståndlig humorist (den senare).

Laurence Sterne kan diskuteras liksom många andra övervärderade engelska 1700-talsskribenter, (skrota Richardson direkt!), men inte Henry Fielding, vars samtliga romaner måste bli ett måste, den enda uppföljaren av Shakespeares must och frimodighet. Idyllikern Oliver Goldsmith är mera tveksam liksom doktor Johnson, men inte den ovärderliga boken om hela det gänget av James Boswell.

Även den sentimentala "Manon Lescaut" av abbén Prévost kan man ta med på ett hörn, men inte "Gil Blas", ett diletterantiskt tjatigt verk. Men nu är det dags att göra halt inför romantiken. Kom gärna med fler kandidatförslag till vår lista för den öde ön.

Värresan (27.3-21.4.1995)

I Berlin pågick det en FN-konferens om världens klimat. Min gode vän från Azerbadjan hade inte kunnat lova att göra sig ledig för min skull, men han gjorde det, och under våra två timmar på stationsrestaurangen Lichtenberg hann vi diskutera de flesta av dagens aktuella ämnen: Turkiet, Nordirland, och mycket annat.

Av honom fick jag WES' årsrapport för 1994. De två stora framgångarna var Sydafrika och Nordirland. I Sydafrika hade WES outtröttligt verkat för återupprättelsen av Nelson Mandela och för en demokratisering av landet men mest för att skydda den vita minoriteten och bespara den mer oekonomiskt våld och revolutioner. Denna politik hade till slut definitivt segrat, och de vita kunde överleva i Sydafrika i fred med räddad ekonomi för hela landet.

Nordirland var ett betydligt känsligare och mer svårmanövrerat företag som ännu inte låg säkert i hamn, men utvecklingen var definitiv mot en försoning mellan England och Irland, ekonomiskt och etniskt nödvändig för båda.

Det stora bakslaget var som vanligt Turkiet med värre etniska krig än någonsin och en ständigt tilltagande inre upplösning som följd. "För omvärlden verkar det som om Tansu Ciller är galen när hon med ena handen forcerar fram en tullunion med EU medan hon med den andra accelelerar folkmordet i Kurdistan, men så enkelt är det inte. Militären är för mäktig i Turkiet, och det är den som tvingar henne att gå med på det fortsatta folkmordet. Annars skulle hon avsättas direkt." Mera får jag utan tvivel veta av doktor Sandy senare.

Tibet och problemet Kina har fortfarande högsta prioritet i WES och bevakas ständigt allt noggrannare. Inom WES används aldrig mera namnet Sinkiang utan enbart uigurernas eget namn på sitt land Turkestan.

Naturligtvis diskuterades även islam med tyngdpunkt på problemen i Algeriet, Sudan och Egypten, och fem muslimska regimer i världen i dag bearbetas underjordiskt av WES i ordningen Irak, Iran, Sudan, Indonesien och Libyen.

Därefter diskuterades även andra problematiska regimer som Castros Cuba och Serbien, som även bearbetas, men även Ryssland efter Tjetjenien håller på att bli ett problem igen, i synnerhet i samband med de ryska återinförlivnings-planerna mot Vitryssland.

Sedan skildes vi. Min kontakt måste återvända till problemen med det allt hastigare försämrade världsklimatet, som enbart beror på människans industrialisering och urbanisering - de stora tiomiljonstäderna är ur naturlig synpunkt världens värsta pesthärdar och fungerar för det mondiala livet som cancerceller och metastaser. Här tyckte jag mig känna igen doktor Sandys tankegångar, och mera skulle jag få veta av honom. Han lär ha något nytt projekt på gång. FN-konferensen kommer inte att ta upp världens sjukdomar med de nya kriserna som malariaspridning, ebola- och andra dödsvirus, aids, osv. Klockan 17 måste han lämna mig, drack snabbt upp sitt kaffe, spillde ut hälften därvid, och försvann.

Till Berlin kom jag från Köpenhamn med tåget klockan 02.20 från Göteborg. Resan var behaglig med mest många glada danskar ombord på tågen, och även Berlin kändes positivt den här gången.

Det snöade vackert hela vägen från Göteborg till Bratislava. Speciellt Dresden var extra vackert i ljuvt snöfall och hela färdvägen upp längs floden in mot Tjeckien, som det landet numera heter. I Budapest var det fortfarande kallt om än snön var borta, men det var ändå ljuvligt att promenera ner för drottningalléerna (*Teréz* och *Erszébet Körút*) och koppla av i Café Mozart med café au lait och en Schönbrunnårta med bara Mozartmusik i bakgrunden. Mera hemma än i hägnet av Habsburgepoken kan en musiker knappast vara.

Mitt långa uppehåll i Budapest tillät mig att göra en extravagant utflykt utanför programmet. Det visade sig nämligen att det från min ankomststation Nyugati Pu gick regelbundna tåg till Esztergom. Detta ställe hade alltid intresserat mig som det

centrum för den katolska kyrkan i Ungern det var med uråldriga traditioner (sedan år 1010) och en berömd basilika.

Det var bara 53 kilometer dit, men tågresan tog nästan två timmar, då det var ett litet underbart lokaltåg som stannade vid varje småstation på vägen. Emellertid var denna resa över kullarna västerut mycket vacker och bör rekommenderas.

Ej heller ångrade man besöket i Esztergom, ehuru det blev något kort. Tåget gick nämligen inte förrän 14.05, mitt nästa tåg till Bukarest avgick 19.25, och då tåget från Esztergom tillbaka till Budapest avgick 17.15 hade jag bara en dryg timme på mig i Esztergom. Det räckte precis till ett besök i basilikan.

När jag kom in och ställde ifrån mig allt mitt bagage vid en pelare för att lättare kunna "göra" kyrkan blev några kyrkvaktmästare ganska perturberade. Bland mitt bagage fanns nämligen öppna plastpåsar med bl.a. bananer och Dubonnet, och sådant är inte lämpligt att placera i en kyrka. En tant uppsökte mig när jag läste marmorinskriftionerna i sakristian och kom med ett långt förmaningstal på ungerska, som jag naturligtvis inte begrep ett vitten av, men jag förmodade att det var mitt bagage som vållade kyrkan problem; och jag svarade så artigt jag kunde på italienska, engelska och tyska att jag bara skulle stanna i några minuter, vilka språk hon tydligen inte begrep ett vitten av. Så jag tog alltsammans med mig ner i kryptan, där en annan kyrkvaktmästare en aning spärrade upp ögonen för att jag tog med mig så mycket bagage ner i kryptan.

I kryptan ligger kardinal Jozsef Mindszenty begravd, (1893-1975), den legendariske ungerske kardinalen, som efter kriget vågade ställa upp mot kommunismen och demaskera denna fullkomligt, varför han 1948 utsattes för en flera dygn lång tortyrartad hjärntvätt, som förberedelse för en "fixad" rättegång mot honom som förrädare mot staten. Den enda stat han uppträdde mot var Stalins Sovjetunion. Genom hjärntvättstortyren knäckte de honom såpass att de inför en förvånad värld fick honom dömd i en offentlig rättegång för landsförräderi utan att han orkade försvara sig. Hans dom blev livstids fängelse.

Under revolten 1956 blev han befriad och kunde sedan gradvis återhämta sig för att så småningom ge offentlig kännedom om exakt hur hans hjärntvätt hade gått till och återuppta sin kamp mot kommunismen. Hans oförsonliga hållning mot denna vållade omsider påven Paulus VI och hans ekumeniska politik problem, så att denne mot slutet av den ungerske kardinalens levnad såg sig nödsakad att hota den gamle kämpen med exkommunicering från kyrkan. Några år därefter avled den gamle sege, hårt åtgångne, omänskligt behandlade men outtröttlige kardinalen.

Hans moraliska betydelse för Ungern och för ungrare över hela världen blev oerhörd, vilket man ännu ser på hans grav: den smyckas oavbrutet av nya blommor och kransar och band av besökande ungrare från hela världen.

1991, två år efter de dramatiska och totala omvälvningarna 1989, kom påven Johannes Paulus II hit för att personligen hedra den avlidne och äntligen ge honom rätt å hela världskyrkans vägnar. Paulus VI hade gått ur tiden med alla sina konflikter med gamla primaser som ärkebiskop Lefebvre och andra kämpar av kardinal Mindszentys status oavslutade. Johannes Paulus I fick aldrig möjlighet att göra något konstruktivt, men kardinal Wojtyla, från ett lika undertryckt katolskt land i Östeuropa som Ungern, underlät det icke. Kardinal Wojtyla lär vid något tillfälle ha uttalat, att kardinal Mindszenty, om någon, förtjänade ett högre vitsord än någon påve.

Mitt besök hos honom blev alltså det allra angenämaste trots kyrkans problem med mitt bagage. Den mäktiga basilikan i Esztergom verkar på håll något klumpig

och steril, men liksom de flesta basilikor är den desto underbarare invändigt. Där finns rymd och frihet, taket lyfter sig, den är alltigenom klassisk och harmonisk i arkitekturen, och man föreställer sig kardinal Mindszentys djärva och frimodiga ande på sin rätta plats i detta heliga palats, för alltid trotsande alla världens dårskaper till försvar för de oomkullrunkeligt evigt heliga värdena godhet, fromhet och barmhärtighet.

(forts. i nästa nummer, då vi beskriver Rumänien.)

En Kul Turresa, del 6.

Det finns väl ingenting underbarare i Europa än att komma till Venedig tidigt på morgonen och uppleva hur hela lagunstaden vaknar. Före klockan åtta finns det inga turister, nattens fuktiga disighet hänger som ett flor över hela staden, vattnen är lugna och stilla, och endast en och annan gondol fraktar varor. Småningom börjar ett stilla oväsen, gatumånglarna öppnar sina stånd och börjar höras, vaporettorna sätter i gång, ljuset blir klarare, och en och annan turist börjar komma ut från sina tillhåll för att snart fylla morgonkaféerna, som doftar av espresso och cappuccino med croissants och toasts. När även alla de japanska turisterna kommer ut är det färdigt. Då brummar sedan motorer på varje kanal, det börjar bli trångt i gränderna, en viss stress präglar alltid den ängslige turistjapanen i Europa, och meningen med hela hans besök verkar vara tillfredsställelsen att få göra gruppfotografier. Japanerna ska alltid fotografera sig i grupp mot en autentisk bakgrund, som om det gällde för dem att verkligen bevisa för andra japaner att de faktiskt varit på det noga fotograferade stället i fråga. Man får förstå deras noggrannhet mot bakgrunden av exempelvis Marco Polos problem när han kom hem från Kina år 1300 med nyheter om papper och tryckpressar, kol och miljonstäder, utan att ha haft någon fotograf med sig. Man får vara väldigt försiktig med dessa japanska turister så att man inte saboterar deras minutiösa gruppfotografier, vilket är lätt gjort, ty de uppträder överallt.

Sedan är hela staden bara ett stort sammelsurium, ett turistkaos utan metodik, en marknad av bara fåfänga turistprylar till 90 procent, en trängsel och en oframkomlighet som ingen står ut med men som alla deltar i. Då är det bäst att lämna Venedig.

Underbarast denna morgon i Venedig var dock att få sitta inne i Markuskyrkan medan stället ännu var en kyrka. En stilla gudstjänst pågick i gryningen till härligt orgelackompagnemang, som på ett påfallande sätt framhöll och illustrerade den berömda akustiken i Markuskyrkan, som på 1600-talet under Claudio Monteverdis tid gjorde denna kyrka till musikens centrum i Europa. Men snart var gudstjänsten över, portarna öppnades, och turisterna strömmade in som en syndaflod - alla ville komma först. Och mest bestod syndafloden av ivriga japaner, som konkurrerade ut alla andra genom sitt effektiva system att hålla sig till sina ogenomträngliga grupper.

Sedan vidtog den stora familjefesten i Verona. Lördag kväll trängdes åtta anhöriga inne i Idas, min fars kusins, pyttelilla butik för slipsar, halsdukar, näsdukar, scarfar och handskar (utom mycket annat sådant) och pratade i munnen på varandra. Hennes son Paolo (47 år, framgångsrik ingenjör med fyra barn och tillgång till två sommarställen, storrökare,) en stor skämtare, hade den mycket goda nyheten att han plötsligt på en gång slutat röka för två månader sedan och därefter aldrig mera rökt

en cigarett. Denna plötsliga totala omvändelse från ett lastbart liv tycks delvis ligga i blodet. Hans far var storrökare i 30 år och därtill skådespelare, som från torsdag till söndag aldrig sov och bara levde på kaffe, tobak och sprit. Detta ledde omsider till magsår. Doktorn sade strängt till honom att han omgående måste sluta med både kaffe, tobak och sprit om han ville leva, och han lydde genast order. Sedan dess har han aldrig mera rökt, druckit kaffe eller sprit utan i stället utvecklat sig till en kvalificerad vinkännare.

På söndagen bar det av upp till bergen med nya fester. Söndagsmiddagen tog sex timmar av vilka fem gick åt till bara olika sötsaker, viner, desserter, såsom kastanjer inlagda i sprit, och ett oändligt prat om allt mellan himmel och jord under ständigt skiftande av gäster, som kom och gick i stafett. Även här var vi åtta.

Sedan bar det av till Rom, där jag äntligen fick träffa Kerstin strax innan hon skulle resa hem till Värmland. Hela hennes sommar hade varit förfärlig, på två månader hade hon inte kunnat gå utomhus på grund av den afrikanska hettan, och sedan hade det i slutet av juli kommit en lokal hagelskur med hagel stora som tennisbollar, som förstört hela hennes trädgård och framför allt hennes vingård. Ännu värre hade hennes grannar drabbats. Hagel mitt i sommaren är en katastrof för detta underbara jordbruksdistrikt, där även Cato och Cicero hade sina vingårdar, som normalt producerar något av det underbaraste i odlingsväg som man kan få i Italien. Det räcker kanske med att nämna de intilliggande byarna Frascati, Colonna och Palestrina.

Mitt i denna bedrövelse hade Kerstin och jag en underbar samvaro med livliga diskussioner om Lobsang Rampa, Annie Besant, Alice Bailey, Paul Brunton, madame Blavatsky och alla andra åt det esoteriska hållet. Hon beklagade min havererade Tibetresa lika mycket som jag, men låt oss hoppas det kan bli av någon annan gång i stället. Hennes helt vegetariska mat var min bästa middag i Italien hittills, så att frestelsen att bli vegetarian nästan blev övermäktig. Man känner sig ovillkorligen mer och mer dragen åt det hållet efter ständigt alltfler hälsokickar i rätt riktning som resultat av vegetariska erfarenheter i främst Indien, Grekland och hos Kerstin. Kerstin kämpar ensam för sin existens mot dolda fiender i form av hänsynslös byråkrati som försämrar pensionen för alla gamla samtidigt som skattetrycket ökar som ett slags psykologisk inkquisitionstortyr, som bara drabbar de försvarslösa. Men i allt detta är hon underbart ungdomlig och spirituell och verkar nu vara på väg mot ett slags förnyelse och pånyttfödelse. Vid sidan av doktor Sandy är hon min enda betrodda hälsoexpert, och hennes diagnos bekräftade doktor Sandys. När doktor Sandy tog min puls och blodtryck i Athen var pulsen 59 och blodtrycket 110/75. Kerstin bekräftade att jag var i bättre form än för ett år sedan. Hon kände inte ens längre något skriande rop på hjälp från mina överkänsliga ständigt magsårshotade inälvor. Healing är hennes specialitet, det har den alltid varit, hon ärvde förmågan av sin far, och hon ställer alla zonterapeuter som jag känner i skuggan. Hennes liv som änka med italiensk pension och stort hus med gård är inte lätt, men hennes moral är den bästa tänkbara och vida överlägsen de flestas.

(I nästa nummer: en helt annan dimension av livet i Palermo.)

Blandad kompott-spalt

Ur ett intressant förord till en novellsamling:

"Låt mig få presentera dessa berättelser och mig själv med bara några få ord. Det är inte lätt för en kvinna att göra sig gällande här i livet, och det verkar tyvärr förbli ett oantastligt axiom för alla tider trots vårt sekels totala emancipation och könsavdiskriminering. De grundläggande attityderna förblir alltid de samma: den övermodiga manlighetens brutala hävdande av sin hänsynslöshet och kvinnlighetens ottömliga självuppoffringskapacitet som aldrig upphör att offras för mannen. Viljan är mannens och offret är kvinnans.

Bron mellan dessa egentligen oförenliga motsatser är romantiken och kärleken. Genom dessa kan mannen förlåtas allt vad han än gör, och genom dessa kan kvinnan uthärda allt och överleva. Kärleken försonar alla de extremaste överdrifter åt båda hållen, och dess medel och hemliga andespråk är romantiken.

Denna kärlekens underbara möjlighet att förläna godtagbarhet och förlåtelse åt de mest extrema mänskliga företeelser har alltid fascinerat mig. Även denna den högsta toleransen har dock sin gräns: inte ens kärleken kan någonsin förlåta politiska brott, ex. nazismen, som drabbar ojämförligt fler än bara de ansvariga. Men rent individuellt och personligt kan allt förlåtas och ges licens genom enbart kärlek."

- *Laila Roth.*

Ur ett brev om missuppfattningar om Karma :

"Många västerlänningar som nosar på indisk religion faller lätt i den gropen, att de får för sig att vad som än drabbar en så är det ens eget fel och en manifestation av Karmas ofelbara ödesmekanismer, ex. uppfattningen att om en oskyldigt dömd blir avrättad så måste han ha begått de verkliga brotten i ett tidigare liv. Enligt detta resonemang skulle alltså Ludvig XVI:s minderårige son ha förtjänat att bli mördad på grund av antagna begångna brott i tidigare liv, fastän hans föräldrar var lika oskyldiga som han och egentligen endast Ludvig XIV och Ludvig XV gjort sig ansvariga för Frankrikes katastrofkurs; och då skulle även hela tsarens familj (inklusive den minderårige blödarsjuka sonen + fyra unga menlösa äldre systrar + läkare o.a.) ha förtjänat sin avrättning på grund av teoretiskt antagna missdåd i tidigare liv, fastän ansvaret för Rysslands katastrofkurs nästan enbart låg hos nihilisterna och anarkisterna. Då skulle även alla de iranska småpojkar, som Iran skickade ut i kriget mot Irak för att rensa slagfälten från minor under löftet av martyrskap i paradiset som enda lön, utan att de tilläts tacka nej, ha förtjänat sina blodiga smärtsamma öden genom tidigare livs förmodade missgärningar.

BULLSHIT!!!

Hänvisning till Jobs bok i Bibeln, en av världens allra äldsta böcker."

Brev från doktor Sun i Kina :

"Min käre vän i Sverige, Tack för den hedersamma plats du har givit mig i det senaste numret av din engelska tidning! Sällan har jag känt mig så smickrad som när

jag fann mig själv både som inledning och som final i ett synnerligen vackert journalistiskt konstverk.

Jag vill nu endast förpläga dig med några reflektioner. Tyvärr är verkligheten hård och hårdnande. Mitt intryck av vår vän Johannes i Kalimpong är av depression och dysterhet, då han gör föga annat än arbetar under bitterhet för Kinas undergång. Ditt intryck att hans andra resa i Kham lämnade honom svårt modfälld och desillusionerad passar bra med mina intryck. Han har inte förlorat initiativet, men han är inte lycklig.

Samma sak kunde sägas om Kina. Som en uppmärksam doktor tar jag dess temperatur varje dag med att läsa tidningar och ta del av konfidentiella rapporter. Om Johannes är säker på en utveckling efter sin vilja är däremot Kina det inte. Fastän även Kina inte har förlorat initiativet men ändå inte är lyckligt, så håller hon dock på att förlora kontrollen, och hennes febersjukdom blir inte bättre av att hon förnekar den. Vad jag befarar är en kataklysm av aldrig uppnådda proportioner i människans historia, som kommer att få världen att skaka mer än om Tokyo drabbades av en jordbävning. Som nykter realist måste jag tyvärr vara en total pessimist beträffande Kina. Inte ens Hongkong kan erbjuda någon ljusning för Kinas situation.

Med inflationen följer prostitution och aids medan de politiska ledarna isolerar sig och odlar sin egen impopularitet med att kasta all skuld i landet på västerländsk imperialism och aggression. Den negativa utvecklingen är enbart naturlig, och våra ledare kan inte ens inse så mycket.

Jag är rädd att mitt brev denna gång inte är så trevligt, men du får använda det som du vill, och du behöver inte bekymra dig om min säkerhet. Mitt inkognito är vattentätt.

Eder, doktor Sun."

Himalayaturer, del 3 : Rishikesh

På vägen ner från Mussoorie blev Tony ordentligt sjuk. Han kräktes och hade diarré samtidigt och fick dessutom hög feber, och detta inträffade i vårt fuktiga kalla hotellrum utan fönster eller annat än kalkade murar. Jag fann det nödvändigt att genast byta miljö, ty Dehra Doons klimat var det absolut sämsta tänkbara med dieselryk och damm över hela staden. Problemet var att Tony var för svag för att kunna stå på benen. Jag fick ragga upp en taxi, och halv tio var vi på väg mot Rishikesh i elfte timmen efter vår värsta stad och vårt värsta hotellrum hittills.

Rishikesh var desto angenämare. *"The Tourist Rest House"* hade en angenäm trädgård, klimatet var gott, staden var trevlig och vackert belägen vid Ganges utflöde från bergen ut mot slätten, människorna var vänliga och positiva, och Tony kunde sova lugnt eller värma sig i den vackra trädgården under återhämtandet av sina mycket reducerade krafter.

Liksom under min förra Indienresa tycktes även denna gång festivaler och jippon förfölja oss från stad till stad. I Dharamsala kom samtidigt som vi Indiens inrikesminister på besök för hemliga överläggningar med Dalai Lama (angående Deng Xiaopings förestående frånfälle?) under ett säkerhetspådrag som fyllde hela staden med poliser, diplomater, svarta Sedan-bilar med ogenomsynliga bilrutor (förmodligen skottsäkra) och en oändlig tross av byråkratisk personal. När vi var i Manali pågick det där en musikfestival med öronbedövande oväsen och ogenomträngliga folkträngslar över hela den lilla staden, Simla hade dock denna

gång ingenting extra, och inte Mussoorie heller, men i Rishikesh var det desto fler jippon på gång. Där pågick som bäst en yoga-festival med cirkus över hela stan, som om det bara var sådant som yoga handlade om. Jag trodde för min del att yoga var en helt ljudlös meditationsdisciplin, men tydligen är det inte alltid det i Indien.

Tyvänn medförde Tonys plötsliga och drastiska sjukdom med dess påföljande nödvändiga hastiga uppbrott från Dehra Doon att vi inte kunde hälsa på hos IM vid Rajpur utanför Dehra Doon. Detta hade Joyce Murdoch enkom rekommenderat oss att göra, Tonys sjukdom kom emellan som rena sabotaget, det är alltid vanskligt att ge sig ut och leta efter en adress om man inte vet exakt var den är belägen, och i synnerhet om de sökande har en last av sjukdom med i bagaget, så vi får ta kontakt med dem i efterhand brevledes i stället.

Den stora yoga-festivalen i Rishikesh förde med sig ett fängslande fenomen när jag vandrade längs stranden av Ganges. Kullarna på andra sidan är ganska branta och återkastade genom en lyckligt lottad akustik allt ljud ifrån staden. Nu var stadens ljud denna gång enbart en kakofoni av olika blåsorkestrar och parader med gastande vokalister bakom högtalare, och effekten av att alla dessa olika musikljud samlades till ett enda var enastående. Det var faktiskt som om bergen sjöng av sig själva. Lägg till denna musikaliska effekt skönheten av Ganges klarblåa vatten och kullarnas harmoni, och man får en portion av Indiens personligaste mystik och magi i ett nötskal av så höggradig förtrollning att man aldrig kan glömma det för resten av sitt liv. Att Indien är heligt går efter en sådan upplevelse aldrig mer att betvivla.

På Tonys eget förslag begav jag mig ut i Indien på egen hand medan han fick återhämta sig i lugn och ro i den vackra trädgården i Rishikesh. En möjlighet att ta en morgonbuss klockan 5 för att med den 8 timmar senare nå Joshimath var oemtotståndlig, och på sitt sätt blev denna resa en av höjdpunkterna. Det var bara det, att resan i realiteten tog 12 timmar i stället för 8, och bussen var så fullsatt hela vägen att det konstant stod folk i gången.

Men vilken bussfärd! En enfilig landsväg ringlar sig från Rishikesh upp mot Indiens heligaste pilgrimsmål vid foten av Himalayas mäktigaste toppar, och det heligaste av dem alla är förstås Ganges källa vid Gangotri. De näst heligaste är Kedarnath (som har en pilgrimsledsförbindelse med Gangotri) och Badrinath, som ligger 4-5 mil över Joshimath.

Vad som tar så mycket tid på vägen är de många stoppen. Det finns sträckor under vilka bussen hämtar upp och släpper av passagerare var hundrade meter. I varje större by blir det tepaus för alla passagerare som vill. Det är möjligt att resan minus alla stoppen tar bara 8 timmar. Det är cirka 25 mil.

Men bussen måste också under långa sträckor köra extremt långsamt. Det finns hastighetsskyltar på vägen som ibland kommenderar högst 10 kilometer i timmen. Varje möte är besvärligt och måste ta tid.

Men det rysligaste med denna bussresa är de livsfarliga vägarna över bråddjup och konsekvent utan skyddsräcken. Man måste fråga sig hur fordon klarar denna väg på vintern. Under många sträckor måste bussen även ta sig under överhängande klippor med utstickande stenar, och det enda sättet för bussen att ta sig igenom och ut igen från sådana naturliga gallerier är att den håller sig så långt ute på kanten som möjligt. Ej sällan är det ingenting mellan denna kant och ett bråddjup typ Grand Canyon.

Klockan fem på eftermiddagen kom bussen äntligen fram till målet efter resans mest ansträngande bussfärd. Vägen vidare till Badrinath var blockerad av snö, och tyvärr hade just liften upp till Auli (Indiens längsta) slutat gå. Från Auli lär man ha

en tillfredsställande utsikt över alla Indiens högsta berg - Nanda Devi, Trisul, Kamet, Dunagiri och allt vad de heter, från 6000 till 7800 meter.

Som samhälle har annars Joshimath inget att skryta med. Jag intog där resans billigaste middag hittills för 12 rupier (3 kronor), och den var fullödlig. Orten är primitiv och stillös men har ändå en viss charm fastän man lätt får klaustrofobi där då orten ligger så djupt nerklämd mellan så många och höga berg fastän den ligger så högt. Man skall upp till Auli för att komma över den känslan av att ligga i ett av Himalayas diken.

Men det underbaraste med Joshimath var dess välkomnande av oss som pilgrimer. När bussen närmade sig byn kom det en färggrant utstyrd procession oss till mötes med en lång helig midsommarstångliknande grant utstyrd påle längst fram som ställdes i vägen för bussen. Ingen slapp fram förrän alla hade välsignats. Detta var Vishnus eget heliga land, och särskilt viktigt var det att främlingar som jag inte kom undan utan ett Vishnumärke i pannan. Att trakten var helig märktes även på de talrika heliga sadhus som fanns där. En gick klädd i ett skynke av säckväv med ett annat säckvävsstycke över skuldrorna. Annars var han naken i denna kalla högfjällsvärld. Många gick barfota, och alla var lika smutsiga och eländiga i sin annars imponerande salighet.

En annan lustig detalj: i samband med denna processions mottagnings-ceremoni blev jag tvungen att som utlänning betala en skatt för mitt inträde i Joshimath. Denna skatt bestod av 1 rupie (25 öre). När jag följande morgon lämnade Joshimath adresserade sig konduktören till mig med tal om pengar fastän jag köpt biljett (100 rupier) vid stationen. När jag förklarade detta för honom ruskade han på huvudet och vidhöll sitt obegripliga argument. Det visade sig, att vad han ville var att återbetala mig den rupie som jag betalat vid inträdet. Således kostade bussresan tur och retur Rishikesh-Joshimath-Rishikesh (50 mil) i praktiken exakt 199 rupier.

Från Joshimath går vägen som sagt vidare norrut mot Badrinath, varifrån vägen faktiskt fortsätter in i Tibet mot Kailash. Joshimath är bara 7 mil från gränsen och Badrinath bara 3. På min förfrågan om vägen var användbar fick jag dock svaret att den var helt stängd av kineserna - ingen tillåts passera.

Bussen från Joshimath avgick före gryningen 5.40, och det första gryningsljuset skönjdes först halv sju. Klockan sju kunde man se de första solstrålarna träffa de översta fjälltopparna. Vi var bara sju passagerare i bussen, det var naturligtvis svinkallt i en buss där ingen fönsterrurta kunde stängas helt, de flesta satt med kapuschonger djupt ner över ansiktena och halsdukar under dem, men det var ändå inte som det ibland kan vara i bussar i västra Tibet: att passagerare fryser ihjäl under färden. Sådant förekommer ej sällan på bussar mellan Kashgar och Lhasa.

I stället var det bäddat för en utomordentlig soluppgångsupplevelse över Himalaya. Man riktigt väntade och längtade efter ljuset och värmen som måste komma, och vad gör den olycklige chauffören då? Han sätter på en kassettbandspelare med högtalare över hela bussen av sämsta tänkbara kvalitet - både ljudanläggningen och musiken, den billigaste skrånigaste tänkbara indiska rockmusik med svaj på mellan ett och två tonsteg för en fullkomligt öronbedövande volym. Man trodde först det var en naturkatastrof på gång eller att man av misstag kommit in i en Volvofabriksverkstad. Som tur var hade jag öronproppar av vax. Men hela soluppgångsskådespelet över Himalaya var fullkomligt förstört. Stämningen var slaktad av den brutalaste tänkbara smaklöshet.

Man frågar sig hur människor kan vara så totalt smaklösa. Även när vi reste med jeepar genom Tibet i de mest makalöst storslagna landskap med naturupplevelser

som var unika för livet envisades enskilda medpassagerare att just då sätta på kasettband med Bruce Springsteen vrålande "Bo-o-o-o-o-orn in the USA" för högsta volym, som om detta kunde förhöja naturupplevelsen, som om sådan musik inte kunde höras någon annanstans vid en annan tidpunkt, och som om vissa människor såg det som en nödvändighet att till varje pris överträffa allt naturligt ursprungligt och äkta med den raka motsatsen och därmed förstöra allt rent och heligt på jorden. Den gången hade jag inga öronproppar, och dagen blev ett minne för livet av förstörda möjligheter till oöverträffbara naturupplevelser.

Medan jag var i Joshimath hade Tony världens party nere i Rishikesh. Det begav sig inte bättre än att han råkade hamna mitt inne i höjdpunkten av den stora yoga-festivalen, vars avslutningsfirande tilldrog sig just i *Tourist Rest House*, där vi bodde. Medverkande var deltagare från hela världen med baluns och *barbecue* och stora yogis i händelsernas centrum. Emellertid var dessa yoga-festligheter så omfattande och våldsamma att Tony kände sig något utanför. När det hela var över och jag kom tillbaka följande kväll kände han sig något lättad.

Med nytt hopp och gott mod fortsatte vi österut följande morgon. Vi satte oss på en buss i Rishikesh som skulle direkt till Haldwani, men dess värre rörde den sig aldrig ur fläcken. Efter tålmodigt väntande (som vi inte var ensamma om) framkom det att bussen måste repareras, vilket skulle komma att ta några timmar.

I stället var vi hänvisade till andra bussar och då först ner till Haridwar, en annan av hinduismens heliga städer och vackert belägen vid Ganges, varifrån vi satsade på nytt mot Haldwani. Den buss vi hamnade på gjorde emellertid en så omfattande omväg att våra kartor inte räckte till, och i stället för en beräknad rutt på fem timmar och 20 mil blev det åtta timmar och 35 mil i vår värsta buss hittills. Dammet var så våldsamt att folk fick hålla näsdukar för andningsorganen, och trängseln var obönhörlig nästan hela vägen. Till slut landade vi i Naini Tal halvvägs upp mot Almora och i ett hotellrum (3 stjärnor) där vi med nöd med extra värmebatterier lyckades pressa upp temperaturen till nästan 12 grader.

(I nästa nummer : Krisen.)

Fenomenet Milarepa

Han har gått till historien som en av Asiens främsta skaldar och blev hur populär och helig som helst, men innan han blev allt detta gjorde han sig skyldig till märkvärdiga ting som saknar motstycke när det gäller effektiv hämnd. Milarepas hämnd ställer både Jules Vernes "Mathias Sandorf" och Alexandre Dumas' greve av Monte Christo djupt i skuggan långt nere i en liten trång och mörk dal i jämförelse med Milarepas exceptionella hämnd.

När hans mor efter faderns död blivit blottställd som änka, enär farbrodern och fastern tillskansat sig alla faderns rikedomar, tvingade de änkan, sonen Milarepa och hans syster att arbeta som fattiga slavar tills modern fick nog. Hon sände Milarepa i tjänst hos en svartkonstnär och förbjöd honom att komma tillbaka utan kvalificerade färdigheter i svart magi, så att hon kunde få rätt mot fastern och farbrodern, vilket hon inte längre kunde få på något annat sätt. Om Milarepa kom tillbaka utan dessa färdigheter lovade modern att begå självmord inför Milarepas ögon.

När Milarepa varit borta i några år ställde farbrodern till med en bröllopsfest för sin äldsta son. Samtidigt förvärvade sig Milarepa den yttersta kunskapen i svart magi men på långt avstånd därifrån. Tecknet på att han ernått det fulla mästerskapet

i svartkonst var att han en natt uppsöktes av de fyra tibetanska skyddsgudomligheterna, som meddelade att de hade dödat 35 av de 37 nödvändiga offren för honom.

Samtidigt pågick bröllopsbanketten, men en tjänarinna gick ut och fick då en vision av att stallet i stället för av hästar var fullt av jättelika spindlar och skorpioner, som slet i husets grundvalar. Hon vågade därför inte gå in i huset igen. Kort därpå störtade hela huset samman, och 35 bröllopgäster begravdes levande och dog omedelbart. Endast fastern och farbrodern klarade sig.

Dessa tog genast för givet att Milarepa förövat illdådet genom svartkonst, och de försökte därefter med alla medel ta livet av Milarepa, tills de föll i den grop de själva grävt och förgicks.

Naturligtvis kan man rationellt hävda, att Milarepa aldrig kan ha begått ett sådant brott, då han befann sig så långt därifrån, och att huset måste ha störtat samman av sig självt; men man måste dock medge att tillfälligheterna är kuriösa: det avsiktliga studiet i svartkonst, de fyra skyddsgudomligheternas påhälsning med 35 färdiga lik i bagaget, och det samtidiga husraset över just 35 glada bröllopgäster inklusive brudgummen själv, den brottslige farbroderns äldste son. Sådant hittar man inte på. Särskilt detaljen med tjänsteflickan som fick föraningar och skräckvisioner omedelbart före katastrofen gör det hela alltför realistiskt.

Skildringen är från vårt millenniums första sekel, och liknande fenomen påträffar man överallt i de gamla isländska sagorna från ungefär samma tid. Ett exempel: när Rolf Krake utkämpar sin sista strid får han oväntad hjälp av en väldig slagbjörn, som går i täten för hans män, så att segern börjar luta åt deras sida. Då märker Hjalte att hans bästa vän Bödvar (som avlats av en björn) saknas i striden. Hjalte söker då efter Bödvar, den kanske tappreste av alla kung Rolfs kämpar, och finner honom försänkt i djup koncentration på ett avskilt ställe. Han grälar då på Bödvar för dennes förvånande feighet, men Bödvar, störd och uppväckt ur sin meditationsövning, genmäler att Hjalte gjort mera skada än nytta. Samtidigt försvinner björnen spårlöst från striden, och Rolf Krake och hans kämpar faller till sista man i den yttersta striden mot den yttersta ondskan.

Även här är tillfälligheterna för kuriösa för att bara kunna vara uppbyggda. Ämnet torde vara värt en närmare forskning, i synnerhet de påtagliga parallellerna mellan fornisländska och tibetanska färdigheter i kontroversiellt metafysiska konster.

Prästerlig sabotagelystnad

Med organistens vänliga tillmötesgående har Fritänkaren hittills till stor del kommit till i en idyllisk prästgårds fridfulla hägn. Nu är det slut med det, ty en kyrkoherde härjar därstädes hänsynslöst mot alla frispråkigheter så till den grad att han riskerar åtal för brott mot yttrandefrihetslagen. Inte ens andra präster har i den prästgården fått använda kopieringsmaskinen för duplicering av Ordet utan att få anmälningar till Domkapitlet på halsen för saken. Nu har prästgårdens kopieringsmaskin kodats för definitiv utslutning av alla icke önskvärda element, däribland Fritänkaren, vars distribution därmed äventyras. Vi efterlyser därför nya hem för vår verksamhet med tryggare miljö för konstruktivitet än Svenska Kyrkan utan risk för att bli halshuggna utan förundersökning. Fritänkaren är alltså faktiskt hotad till livet - av en protestantisk präst.

Göteborg den 27 april 1995.